

BIOGRAMY POLSKICH MYŚLICIELI RACHUNKOWOŚCI / PROFILES OF POLISH ACCOUNTING THEORISTS

Jan Falewicz

EDWARD NOWAK *

Streszczenie

Jan Falewicz (1890–1965), inżynier, ekonomista i statystyk, autor publikacji z rachunku kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem oraz statystyki matematycznej. Pracownik administracji gospodarczej, autor licznych prac badawczych wykonanych na zlecenie różnych instytucji i przedsiębiorstw, nauczyciel akademicki. Autor dzieła *Rentowność, gospodarność, koszty. Przyczynek do teorii mikroekonometrii*, w którym przedstawił metodykę badania gospodarności i rentowności przedsiębiorstw na podstawie kosztów, przy wykorzystaniu metod statystycznych. Jeden z pionierów rachunkowości zarządczej w Polsce.

Słowa kluczowe: Falewicz Jan, historia rachunkowości, geneza rachunkowości zarządczej, badania kosztów, metody statystyczne.

Abstract

Jan Falewicz

Jan Falewicz (1890–1965) – engineer, economist and statistician, author of publications on cost accounting in company management and mathematical statistics. Member of state economic administration, author of professional research studies and analyses for companies and institutions, academic teacher and educator. Author of *Rentowność, gospodarność, koszty. Przyczynek do teorii mikroekonometrii* [Profitability, Economy, Cost – A Contribution to Microeconomic Theory], an overview of methodologies used in statistical studies of company economy and profitability based on cost. One of the pioneers of management accounting in Poland.

Keywords: Falewicz Jan, history of accounting, origins of management accounting, cost research, statistical methods.

* Prof. dr hab. Edward Nowak, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Instytut Rachunkowości, Katedra Rachunku Kosztów, Rachunkowości Zarządczej i Controllingu, edward.nowak@ue.wroc.pl

Jan Falewicz (1890–1965), inżynier, ekonomista i statystyk, urodził się 3 czerwca 1890 roku w Wilnie, jako syn Wojciecha i Heleny. Jego ojciec był zawodowym żołnierzem w Korpusie Wojennych Inżynierów Armii Rosyjskiej, a po I wojnie światowej został generałem Wojska Polskiego. Żoną Jana Falewicza była artystka baletu w Petersburgu, Luccia Carri. Po wybuchu wielkiej wojny w 1914 roku Jan Falewicz został oficerem armii rosyjskiej. Następnie przeszedł do Wojska Polskiego, a w 1923 roku został przeniesiony do rezerwy. W latach 1918–1922 Jan Falewicz mieszkał na Litwie. Po uzyskaniu obywatelstwa polskiego w 1923 roku przeniósł się do Zagłębia Dąbrowskiego. Następnie miejscem jego zamieszkania stała się Wisła, gdzie zmarł w roku 1965.

W 1908 roku Jan Falewicz ukończył średnią szkołę w Petersburgu i zdał egzamin dojrzałości. W 1917 roku ukończył studia wyższe w Instytucie Inżynierów Komunikacji w Petersburgu, uzyskując dyplom inżyniera. W trakcie studiów w tej renomowanej uczelni technicznej zdobył umiejętność wykorzystania metod matematycznych do rozwiązywania problemów ekonomicznych, zarówno o charakterze teoretycznym, jak i praktycznym. W 1957 roku złożył pracę kandydacką pt. *Kontrola niezmienności związku korelacyjnego*, na podstawie której uzyskał stopień docenta w Wyższej Szkole Ekonomicznej we Wrocławiu.

W okresie międzywojennym Jan Falewicz pracował w administracji gospodarczej na Górnym Śląsku, zajmując ważne stanowiska. Został sekretarzem dykcji we Franco-Polskim Towarzystwie Górniczo-Hutniczym „Huta Bankowa” w Dąbrowie Górniczej. Był także inżynierem ds. zleceń przy dyrekcji generalnej, pełniąc funkcję pełnomocnika rządu. Także po wybuchu II wojny światowej pracował w „Hucie Bankowej”, gdzie obejmował stanowisko kierownika komórki kosztów własnych. Będąc inżynierem umiejętnie łączył problematykę ekonomiczną z zagadnieniami natury technicznej.

Doświadczenie praktyczne dotyczące funkcjonowania przedsiębiorstw Jan Falewicz konfrontował z teorią ekonomiki przedsiębiorstwa. Już w czasie pracy w administracji gospodarczej wykrystalizowały się z Jego zainteresowania naukowe teorią gospodarności przedsiębiorstwa i teorią kosztów. Na podstawie badań empirycznych, wykorzystując metody statystyki matematycznej, weryfikował założenia teoretyczne i formułował uogólnienia dotyczące prawidłowości stochastycznych. To było podstawą sformułowania teorii dotyczącej gospodarności przedsiębiorstw i kosztów. Wykorzystanie metod statystycznych w badaniach zjawisk ekonomicznych w przedsiębiorstwie uzasadnia, zdaniem prof. Stanisławy Bartosiewicz z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, uznanie Jana Falewicza za prekursora ekonometrii, a zwłaszcza mikroekonometrii, w Polsce.

W latach 1945–1946 Jan Falewicz był zatrudniony w Centralnym Zarządzie Przemysłu Węglowego w Katowicach, gdzie obejmował stanowisko kierownika wydziału kosztów własnych. Następnie zaś, z początkiem 1947 roku, został dyrektorem technicznym w Zjednoczeniu Przemysłu Metalowego we Wrocławiu. Jednocześnie prowadził liczne prace badawcze na zlecenie różnych instytucji i jednostek gospodarczych. Powierzenie Janowi Falewiczowi tych ważnych stanowisk było wyrazem docenienia Jego wiedzy ekonomicznej i technicznej, doświadczenia praktycznego oraz osiągnięć badawczych w gospodarce.

Od 1947 roku inż. Jan Falewicz rozpoczął pracę jako wykładowca w Wyższej Szkole Handlowej we Wrocławiu (dzisiejszy Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu). W 1950 roku został zatrudniony na stanowisku zastępcy profesora, by od 1951 roku zostać kierownikiem Katedry Statystyki. W roku akademickim 1951/52 był dziekanem Wydziału Planowania Przemysłu, a w latach 1952–1954 był organizatorem Studium Zaocznego SGPiS, Oddział we Wrocławiu. Jan Falewicz został samodzielnym pracownikiem naukowo-dydaktycznym w 1957 roku, a w roku akademickim 1957/58 pełnił funkcję prorektora ds. dydaktyki. W latach 1957–1961 był redaktorem naczelnym „Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu”. Z pracy w Wyższej Szkole Ekonomicznej we Wrocławiu odszedł w 1960 roku, kiedy to przeszedł na specjalną rentę.

W Wyższej Szkole Handlowej we Wrocławiu Jan Falewicz wykładał przede wszystkim dwa podstawowe przedmioty: statystykę oraz ekonomię przedsiębiorstw. Ponadto na Politechnice Wrocławskiej wykładał ekonomikę i organizację przedsiębiorstw przemysłowych. W ramach przedmiotów z ekonomiki przedsiębiorstw przekazywał studentom wiedzę dotyczącą kosztów, gospodarności i rentowności przedsiębiorstw. Była to w gruncie rzeczy wiedza, którą obecnie należałoby zakwalifikować do obszaru rachunkowości zarządczej. W tamtych czasach nie był bowiem taki przedmiot wyodrębniony w programie studiów.

Jan Falewicz opublikował 20 prac, z czego 14 poświęconych badaniom kosztów, gospodarności i innym aspektom działalności przedsiębiorstwa. Do prac z dziedziny rachunkowości należy zaliczyć następujące jego publikacje:

1. *Obniżka cen wyrobów przemysłowych w świetle kształtowania się kosztów wytwórczości*, „Przegląd Gospodarczy” 1934.
2. *Współpraca na podstawie kosztów własnych a dumping*, „Przegląd Organizacji” 1937.
3. *Bezpośrednie badanie kosztów własnych w przemyśle węglowym*, „Przegląd Górniczy” 1946, nr 11–12.
4. *Dalsze uwagi do problemu bezpośredniego badania kosztów*, „Przegląd Górniczy” 1947.
5. *O potrzebie nowych metod badania kosztów własnych*, „Hutnik” 1947, nr 1.
6. *Koszty własne jednostkowe a porównania międzyzakładowe*, „Hutnik” 1947, nr 7-8.
7. *Jeszcze jeden głos o istocie kosztów, ale bez uprzedzeń i starych nawyków*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu” 1958, nr 3.
8. *Przykład z zagadnień koncentracji produkcji jako ilustracja metody inż. Kwiecińskiego*, „Przegląd Górniczo-Hutniczy” 1934.
9. *Zagadnienie obniżki cen wyrobów przemysłowych*, „Hutnik” 1934.
10. *Ein Fall horizontaler Betriebskonzentrations als Anwendungsbeispiel für die Methode des Ing. A. W. Kwieciński*, Hanzell, Woston Viney, London 1935.
11. *Bieżąca kontrola gospodarności przedsiębiorstw przemysłowych (Metoda bezpośrednia badania rozchodów)*, Placówka, Wrocław 1949.
12. *Nomogramy na dwa tematy z zakresu ekonomiki przedsiębiorstwa*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu” 1961, nr 9.

13. *Rentowność, gospodarność, koszty. Przyczynek do teorii mikroekonomii*, Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1963.
14. Schemat „input-output” w ramach przedsiębiorstwa a pewne własności macierzy Leontiewa (współautor A. Smoluk), „Ekonomista” 1964, nr 3.

Dziesiąty z przytoczonych artykułów jest publikacją referatu wygłoszonego w 1935 roku na VI Międzynarodowym Kongresie Naukowej Organizacji w Londynie. Inne, nie wymienione tu prace opublikowane przez Jana Falewicza, są poświęcone metodom statystyki matematycznej. Dotyczą one w szczególności analizy regresji i korelacji, testowania hipotez statystycznych oraz metody reprezentacyjnej. W pracach Jana Falewicza poświęconych metodom statystyki znajdujemy także empiryczną weryfikację teorii statystyki na podstawie danych o kosztach i innych kategoriach ekonomicznych.

W większości swoich publikacji Jan Falewicz zajmował się istotą i badaniami kosztów działalności przedsiębiorstwa. Rozpatrywał także zagadnienie kształtowania cen wyrobów przemysłowych. Prowadził również badania dotyczące ekonomicznych skutków koncentracji produkcji. Sformułował ponadto model działalności przedsiębiorstwa oraz wskazał na możliwości wykorzystania metody przepływów międzydziałalowych w tym modelu. Główną uwagę w prowadzonych badaniach skupił jednakże na ocenie gospodarności i rentowności przedsiębiorstw na podstawie ponoszonych kosztów. Również obecnie jest to jeden z podstawowych problemów rozpatrywanych w obszarze rachunkowości zarządczej.

Najważniejszą pracą opublikowaną przez Jana Falewicza jest niewątpliwie książka *Rentowność, gospodarność, koszty. Przyczynek do teorii mikroekonomii*. Jest to obszernie, bo liczące 288 stron dzieło, będące ukoronowaniem trzydziestoletnich prac naukowo-badawczych autora nad gospodarnością i kosztami przedsiębiorstwa. W książce tej Jan Falewicz przedstawił metodykę oceny gospodarności i rentowności przedsiębiorstw przy uwzględnieniu ponoszonych kosztów. Przy czym proponowane podejście wykorzystuje metody statystyczne, a zwłaszcza analizę regresji i korelacji. Narzędziem oceny gospodarności oceny przedsiębiorstwa jest przede wszystkim funkcja regresji opisująca zależność kosztów globalnych od wielkości produkcji.

W omawianej książce Jan Falewicz nie tylko zaprezentował teoretyczne aspekty modelowania działalności i badania gospodarności przedsiębiorstw. Przedstawił także konkretne sposoby wdrożenia prowadzonych rozwiązań do praktyki gospodarczej, wskazując jednocześnie odpowiednie metody statystyczne. Ponadto zaprezentował badania empiryczne przeprowadzone w konkretnych jednostkach gospodarczych. Dzięki temu książka odznacza się racjonalnością i praktyczną użytecznością.

Jan Falewicz podaje także przykłady zastosowań informacji dotyczących kosztów w rachunkach decyzyjnych oraz planistycznych i kontrolnych w przedsiębiorstwie. Mimo że w podtytule książki znajdują się słowa *Przyczynek do teorii mikroekonomii*, to pracę *Rentowność, gospodarność, koszty* można zaliczyć obecnie do obszaru rachunkowości zarządczej. To uzasadnia uznanie Jana Falewicza za jednego z prekursorów rachunkowości zarządczej w Polsce.

Literatura

- Bartosiewicz S. (2007), *Ekonometria Wroclawska*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Bartosiewicz S. (2012), *Falewicz Jan (1890–1965)*, [w:] *Statystycy Polscy*, Główny Urząd Statystyczny, Polskie Towarzystwo Statystyczne, Warszawa.
- Bartosiewicz S. (1986), *Wspomnienie o profesorze Janie Falewiczu*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu”, 369.
- Bartosiewicz S., Smoluk A. (1986), *Jan Falewicz i jego ostatnie badania nad macierzami Leontiewa*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu”, 369.
- Czech A. (2009), *Współpraca od samych początków – związki uczelni Katowic i Wrocławia*, „Biuletyn Akademii Ekonomicznej w Katowicach”, 29.
- Katedra Statystyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu 1950–2000* (2000), Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.

